Openheid en autonomie

Identiteiten in Oost en West

Drs. Michel Dijkstra

Proloog (1): twee identiteiten, twee wegen: verlichting in Oost en West

Als ik naar binnen kijk en zie dat ik niets ben,
dan is dat wijsheid.
Als ik naar buiten kijk en zie dat ik alles ben,
dan is dat compassie.

- Nisargadatta Maharaj

Verlichting is het uittreden van de mens uit de onmondigheid die hij aan zichzelf te wijten heeft.

- Immanuel Kant

Proloog (2): Opbouw cursusdag

- **Dagdeel 1A:** Hoe identiteiten te vergelijken? Netwerkdenken in Oost en West
- **Dagdeel 1B:** Netwerkdenken (slot). Openheid en autonomie (1)
- **Dagdeel 2A:** Openheid en autonomie (2)
- **Dagdeel 2B:** Autonome openheid, open autonomie, valkuilen en kansen voor identiteiten in de toekomst

Hoe identiteiten te vergelijken? (1)

- Op het eerste gezicht lijken oosterse en westerse filosofie misschien geheel verschillend: verstilling vs. activiteit / productiviteit, nadruk op de rede vs. aandacht voor intuïtie, theorie vs. praktijk etc.
- Dit geldt ook voor westerse en oosterse opvattingen over identiteit. Autonomie ('Knowledge is power') – het Westen versus openheid en harmonie – het Oosten
- Men kan echter ook op zoek gaan naar ***familiegelijkenissen***: in plaats van een gemeenschappelijke *kern* te zoeken, richt men zich op overeenkomende *kenmerken*

Hoe identiteiten te vergelijken (2)

- Als er een familiegelijkenis tussen twee filosofieën gevonden is, kunnen ze elkaar *wederzijds verhelderen*

- *Wederzijdse verheldering respecteert de integriteit van iedere traditie. Het laat de ene zelf spreken en de andere zelf luisteren [en vice versa]*

- *Alsof de lichten van twee hanglampen plotseling samen komen en een nieuwe lichtstraal produceren*

- Arvind Sharma, *Religious Studies and Comparative Methodology* (2005)

Comparatieve casus: Confucius en Aristoteles

- *Familiegelijkenis*: Confucius en Aristoteles zijn beide deugdethici
- Overeenkomsten A) De deugd kan levenslang getraind worden. Men moet rekening houden met de omstandigheden (metafoor van de boogschutter)
- B) Om de deugd te ontwikkelen heb je andere mensen nodig. Confucius: de maatschappij als geheel; Aristoteles: de polis

Achtergrond van Confucius' filosofie

- Chinese filosofie onstaat tijdens de neergang van de Zhoudynastie (Lente- en Herfstperiode, 722-481 v.Chr.). Periode van de 'Honderd Scholen'
- Men wilde de politieke en sociale crisis bestrijden. Hoofdvraag: *Wat is de Weg* (*Tao*)? De juiste manier om de staat te besturen en de juiste manier om het indiviuele leven te leiden
- De drie grote scholen zoeken allemaal naar de Weg. Confucianisme: staatkunde. Taoïsme: het volgen van Dao. Boeddhisme: het volgen van de Weg van de Boeddha

De hoogste deugd: medemenselijkheid (*ren*)

- Zigong vroeg: ‘Is er een woord waarnaar men gedurende zijn gehele leven kan handelen?’ De Meester (Confucius) zei: ‘Dat is dan wel “wederzijdsheid”. Wat je voor jezelf niet wilt, leg dat ook niet op aan anderen.’’
- Men moet de deugd ‘medemenselijkheid’ of ‘wederkerigheid’ in de praktijk brengen. De beoefening is een eindeloos proces
- Graden in de ontwikkeling van ren: A) *sheng* (wijze), B) *junzi* (edele) en C) *xiaoren* (kleine man)

Achtergrond van Aristoteles' filosofie

- De Griekse filosofische traditie: presocraten – Socrates – Plato
- Griekenland was een lappendeken van verschillende poleis, die regelmatig oorlog voerden
- Aristoteles ontwikkelde zijn mensbeeld (de mens is een zooion politikon & heeft drie vermogens van de ziel: rationeel, sensitief en vegetatief) voor de polis van zijn tijd
- Dat geldt ook voor de deugdethiek. Deze was voor vrij mannen die in Athene geboren waren

De deugd volgens Aristoteles: het juiste midden

- Voortreffelijkheid is dus een karakterhouding die ons in staat stelt een keuze te maken en die het midden houdt met betrekking tot ons, een midden dat bepaald wordt door de rede, dat wil zeggen, zoals een verstandig mens het zou bepalen.
- Het is een midden tussen twee slechte eigenschappen waarvan de ene wordt gekenmerkt door een teveel en de ander door een tekort. Het is ook een midden doordat sommige slechte eigenschappen onder de juiste maat blijven en andere die overschrijden, zowel op het gebied van het voelen als van het handelen, terwijl voortreffelijkheid het midden weet te vinden en het ook kiest. Daarom is voortreffelijkheid in wezen en volgens de definitie van haar essentie een midden, maar vanuit het standpunt van het beste en het geslaagde is zij een uiterste.

- Aristoteles, *Ethica Nicomachea*